

ДОКЛАД ЗА ПРОВЕДЕН ВТОРИ ЛИДЕРСКИ ФОРУМ В ГРАД ТРЯВНА
С ТЕМА: ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО И ПОТЕНЦИАЛИ ЗА ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ В СЕВЕРНА ЦЕНТРАЛНА
БЪЛГАРИЯ В ПРОГРАМНИЯ ПЕРИОД 2014-2020
11-12.12.2015 Г., ХОТЕЛ „Калина Палас“, Трявна

1. КОНТЕКСТ НА ДИСКУСИЯТА

1.1. Цел на доклада /подход/

Целта на настоящия доклад е да представи в резюме дискусиите и да обобщи резултатите от проведения втори лидерски форум в град Трявна с тема „Предприемачество и потенциали за взаимодействие в Северна централна България в програмния период 2014-2020“. Освен това докладът дава насоки (предложения) за продължаване на дейностите по проекта в конкретния район, обхващащ областите Велико Търново, Габрово, Ловеч, и предложения за участници в последващите форуми.

Обект на дискусията на форума беше регионалната среда за предприемачество и възможностите за създаване на работни места.

Основните теми на форума – структурирани в три панела, бяха предварително подбрани и структурирани като резултат от първоначално проведената „мозъчна атака“ сред местни лидери¹ и последващите дискусии между експертите по проекта.

Програмата на форума беше структурирана в три части (панела): „Регионална среда за развитие на предприемачеството – преимущества, недостатъци, възможности и проблеми“; „Възможности за създаване на работни места от предприемачите – ролята на професионалното образование и връзката с бизнеса като предпоставки за задържане на млади специалисти“; и „Потенциал за развитие на междуградски и междуобластни връзки на взаимодействие с цел реализация на проекти в голям мащаб и развитие в специализирани приоритетни области – дребно предприемачество, туризъм, ИТ“.

Във всеки панел се включиха с кратки презентации или експозета местни лидери, професионалисти, хора, правещи бизнес в района, преподаватели, представители на неправителствения сектор и младежите и др., които имаха за цел да представят както своята дейност, така и своята визия за развитието на предприемачеството в Северна централна България.

За постигането на целта на доклада, са изпълнени следните задачи, които определят и неговата **структура и съдържание:**

- Обобщен е профилът на участниците във форума;
- Обобщени са проведените дискусии и презентации и са структурирани в групи от предложения;
- Направени са необходимите изводи от регионалния форум;

---

¹ Срещата е проведена на 16.04.2015 г. с тема „Успехи и потенциали за взаимодействие между градовете в региона“. Подробности за нея могат да бъдат прочетени в доклада към нея.

- Отправени са предложения за надграждане на постигнатите резултати;
- Дефинирани са потенциалните участници в следващите дейности по проекта.

1.2. Профил на участниците

На лидерския форум в гр. Трявна взеха участие 48 участника² (включително 8 човека от екипа на ИРМИ).

Въпреки многообразието от представители на различни социални, професионални, икономически и възрастови групи, участниците могат да бъдат профилирани в следните направления: възраст и сектор в икономиката според собствеността – публичен (правителствен), бизнес и доброволчески (неправителствен).

По отношение на възрастта, експертите по проекта от Института за регионални и международни изследвания си бяха поставили за цел участниците във форума да бъдат в съотношение 2:1 – младежи (до 39 г.) към възрастни (над 40 г.). Мотивите бяха, че младите нерядко имат повече енергия, различни идеи и често мислят „извън кутията“, което може да бъде използвано в последващите дейности по проекта и не на последно място, създадените (млади) лидери имат по-дълготраен и устойчив ефект върху местните общности.

Тази цел беше изпълнена като част от младите участници активно се включиха в панелите с презентации и експозета, изразяващо личното им мнение по темата.

Секторите, които представляваха участниците могат да бъдат обобщени, както следва:

- Представители на публичния сектор – 9 (тук се включват и представители на университетите)
- Представители на бизнес сектора – 12
- Представители на неправителствения сектор – 19 (тук се включват и представители на професионалните организации)

Горното групиране е прекалено общо, защото голяма част от участниците са активни в повече от 1 сектор, и в този смисъл е по-скоро условно, но дава първоначална представа за типовете участници във форума.

Фактически цялостният профил на участниците във форума обхваща представители на: местните власти (общински и областни служители и експерти); висшето образование; браншовите организации; местната предприемаческа общност (Start-Up); местния бизнес в областта на индустрията и услугите; НПО и самодейци.

2. ОСНОВНИ ГРУПИ ИДЕИ, ПРЕДЛОЖЕНИ (И ДИСКУТИРАНИ) ОТ УЧАСТНИЦИТЕ

Програмата на форума създаде предпоставки за излагането на много различни разбирания за това какво е предприемачество, както то се развива в региона, как институциите го насърчават,

---

² Всички участници и техните координати могат да бъдат проследени от специално направения списък.

пред какви трудности за изправени местните бизнеси и какво би могло да се направи, за да се промени ситуацията.³

Изложенията в първия панел започнаха с презентация свързана с европейския контекст – приоритетите, финансовата рамка, основните теми, които се и ще бъдат подкрепяни от Европа в периода 2014-2020, както и мястото на Северния централен район спрямо останалите територии на страната. Програмата продължи с представяне на опита на община Троян в насърчаването на бизнеса и използването на финансови инструменти за това. В нея се очертаха и основните проблеми пред социално-икономическото развитие на района. Следващата презентация беше посветена на международното сътрудничество между Ловеч и Ерфурт и използването на академичните общности за дефинирането на решения свързани с местното развитие. Показа се пример за връзка между бизнеса, висшето образование и местни лидери за обсъждане на значащи за общината проблеми и търсене на решения за справяне с тях. Панелът завърши с представянето на подхода ЛИДЕР, който е в подкрепа на водено от общностите местно развитие, акцентиращ именно върху местните общности и създаването на капацитет за генериране на проекти и тяхното финансиране чрез средствата на Европейските структурни и инвестиционни фондове.

Вторият панел запозна участниците с възможностите, които предоставя Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ в сферата в дуалното образование и младежкото предприемачество. Последва експозе, което очерта проблемите на образователната система, която вместо да насърчава предприемачеството го потиска. В него се наблегна и на темата с наличните места в университетите и реалния брой на учениците в средното образование, които не предполагат конкуренция. Темата беше продължена и в следващата презентация, която обаче акцентира на професионалното образование – неговата цената, привлекателност за младите, значението му за реалния бизнес. Показа се пример от Германия с програмата „The job of my life“, която има за цел да обучава и осигурява на бизнеса качествени кадри за работа. Следващият участник повдигна темата за занаятчийското обучение, което се подценява като ресурс, а всъщност може да представлява втори шанс за хората без работа и/или умения. Панелът завърши с презентация на тема „Каква е разликата между лидер и ръководител“, която имаше за цел да подчертае положителните черти на това да действаш като лидер, така че хората да ти се доверяват и бизнесът ти да върви и без ти самия да си постоянно в офиса и да следиш процесите.

Третият панел, който се проведе във втория ден на форума, започна с представяне на регионалния клон на предприемаческата организация Start It Smart – Велико Търново, и нейните дейности и инициативи в региона. Акцент беше поставен върху достъпа до финансиране на по-малки start-up и се изказа предложение как оперативните програми могат да помогнат на стартиращите компании да не се провалят в началото. Следващото експозе представи един социален проект от неговата идея, през реализацията му до плановете за надграждане на резултатите на примера на ТърновоRUNS. Панелът продължи с добър пример за сътрудничество в областта на нетрадиционните форми на туризъм и показа как местните общности, сътрудничейки си могат да помогнат за икономическото развитие в района. Добрите

---

³ Темите на презентациите и изложенията на участниците могат да бъдат проследени в официалната програма на събитието.

примери за съвместно сътрудничество продължиха и в следващата презентация за инициативите в Деветашкото плато на територията на три общини, действайки повече от 7 години и резултатите от това за хората от селата и привличането на туристи от България и света. Панелът завърши с личната история на един от младежите, който от аутсайдер в неговите очи се е превърнал в успешен предприемач и търсен партньор за работа.

Следва да се подчертае, че в хода на презентациите, както и във времето за дискусия се изказаха и много други мнения, предложения, на моменти прерастващи в бурен дебат по определени теми. Отделните представяния успешно провокираха дискусии, които очертаха редица пресечни (вкл. конфликтни) точки. В следващите подточки те са обобщени като е използвано групирането на основните актьори в обществения живот – местна власт, бизнес, граждански сектор и образование.

2.1. Диалог между местна власт и бизнес

От изказванията на участниците и дискусиите може да се каже, че по-скоро този диалог отсъства. Въпреки че от общинската администрация на Троян твърдяха, че насърчават бизнес инициативите чрез използването на финансови (данъчни) инструменти, останалите участници – представители на стопанския сектор в района (извън Троян) споделиха, че няма силно икономическо развитие поради липсата на улеснения от страна на месните власти. Изтъкна се нуждата от организиране на форуми, спомагане за рекламата на местния бизнес пред вътрешни и външни (международни) клиенти. Тези дейности биха могли да бъдат подпомогнати от общинските или регионални власти, както и да се активизира засилен диалог за постигане на синергия. Последното беше отчетено и от месните власти.

Силно впечатление направи, че дейности, които са в правомощията на месните администрации и в същото време не изискват голям финансов ресурс за създаване на условия за правене на бизнес, не се извършват. Като оправдание за това се усети опитът да се прехвърли отговорността на „държавата“.

2.2. Диалог между местна власт и граждански сектор

Презентациите на неформалните сдружения на изследваната територия очертаха една голяма активност, която има въздействие не само върху хората, но и върху икономиката на цели села. Примерите на СНЦ „Деветашкото плато“ и „Тур Клуб РеМарк“ ясно показаха икономическите ползи от сдружаването за предоставяне на регионални туристически продукти и преживявания. Въпреки това подкрепата на месните власти е по-скоро чисто формална (пример за това е споразумението между Тур Клуб РеМарк и общините Троян, Априлци, Тетевен, Елена и Етрополе за обединяване на усилията в областта на туризма, но никъде в официалните сайтове на съответните общини няма информация за това). Представители на младежките организации по-скоро бяха скептични към твърдението, че властта им помага.

2.3. Диалог между местна власт и образование

В рамките на този диалог могат да се открият 2 нива на пресечни точки – първата, свързана с основното образование, а втората – с висшето. Направените изказвания, за съжаление, не могат да се определят като диалог, а по-скоро като констатации. И двете страни изтъкнаха проблемите с демографската криза, липсата на качествени кадри, които да имат изпълнителни функции, неатрактивността на професионалните гимназии /ПГ/ и остарелите програми, по

които се преподава. Висшето образование беше слабо застъпено в изказванията на представителите на местните власти, което може би се дължи на тяхната автономия и малкото лостове, с които могат да им влияят. Изтъкна се проблемът (по-скоро от бизнеса, а местните власти се съгласиха), че ПГ са държавни и общините нямат как пряко да повлияят на учебните програми в тях, така че в най-пълна степен да отговарят на изискванията на регионалната икономика. В тази посока трябва да се мислят начини как ПГ да станат общински и да се реструктурират, МОН да изисква определен минимален набор от умения и знания, а учебните програми по-лесно да се нагаждат спрямо местната необходимост.

Примерът на община Ловеч за връзка с образованието, чрез уъркшопове със студенти, има по-скоро епизодичен характер, а не е традиция. Дори представител на държавната администрация се изказа, че *„залага на бизнеса да обучава своите кадри“*, което недвусмислено показва отношението на властта към образованието, в подкрепа на мнението на работодателите, че *„нашите управляващи нямат интерес да имаме качествено образование“*.

2.4. Диалог между бизнес и образование

Този диалог може би беше един от най-продължителните на форума. Това може да се отдаде на процесите, свързани с упадъка на образователната система, в цялата страна. По време на дискусиата участниците се съгласиха, че липсата на технически персонал, който да оперира с машините в заводите, нежеланието за работа и слабата мотивация на подрастващите са значителна пречка за развитието на бизнес в района. В същото време фирмите са принудени да инвестират средства в обучение на своите кадри, което им пречи да инвестират в наличните кадри (чрез по-високи възнаграждения) и нови технологии. Изказа се мнение, което всички подкрепиха, че закриването на техникумите преди около 10 години днес има траен негативен ефект.

Осъзнаването на проблема е довело и до частични решения, предимно имащи отношение към висшето образование. Част от месните работодатели преподават в университетите и по този начин си намират служителите. Също така предлагат стажове, които се провеждат в реална работна среда и предоставят възможност на студентите да се докоснат до машини и съоръжения, за които само са чували и чели.

По отношение на възпитаването на предприемаческите умения и работните компетенции се дискутира, че те трябва да бъдат насърчавани в най-ранна детска възраст, защото образователната система е направена така, че унищожава всички предприемачески заложби.

Изтъкна се необходимостта университетите още по-тясно да си сътрудничат с работодателите чрез организирането на кръгли маси, майсторски класове, публични лекции (изнасяни от предприемачи), изнесени обучения, менторски програми и платени стажове.

Интересна беше констатацията, че центровете за професионално обучение за по-гъвкави от училищата и може би усилията трябва да бъдат насочени натам, защото ще бъде по-лесно. Също така се отчете положителният принос на програмата на МОН по проект *„Студентски стажове“*, която дава възможност за партньорство между ВУЗ и фирмите в района и набиране на подходящи кадри.

2.5. Диалог между бизнес и граждански сектор

Връзката между бизнеса и НПО в района се изразява в подкрепа на събития в предприемаческите среди чрез спонсорство или осигуряване на говорители (гост-лектори), предимно в сферата на информационно-комуникационните технологии.

2.6. Диалог между граждански сектор и образование

Диалогът между тези 2 групи, въпреки че не беше изрично показан, от презентациите стана ясно, че се изразява предимно в епизодични или кампанийни събития, които имат по-скоро кариерно-информативен, отколкото образователен характер.

3. ИЗВОДИ ОТ ФОРУМА

Основните изводи, които могат да се отправят след приключването на форума са свързани предимно с проблемите, пред които са изправени и други региони в страната.

Първо, всички участници в дискусиата припознават проблема с недостига на качествени кадри за бизнеса, особено в индустрията, която може да се каже, че е традиционна за района. В същото време, според участниците във форума, местните власти не предприемат никакви почти никакви мерки, а оставят бизнесът сам да се справя с проблема. От дискусиите може да се направи заключението, че в областта на средното образование надеждата е по-скоро в ЦПО (центровете за професионално обучение), отколкото дуалното обучение или гимназиалното такова.

Второ, част от представители на бизнеса (предимно собствениците на микро-, и малки предприятия) говорят за нуждата от обединение и изграждането на клъстер, в който поне част от оборудването да може да се ползва от всички. В същото време това обединение у част от участниците се разбира като разкриване на ноу-хау пред конкуренцията, а не като сдружаване на интереси.

Трето, и тук, както и при предходния форум (в гр. Пловдив) участниците отчетоха необходимостта ПГ да станат общински училища с цел по-лесната промяна в съдържанието на учебните им програми и възможностите за сътрудничество с бизнеса. Но за разлика от първия форум, тук местните власти не приеха присърце тази идея.

Четвърто, сред част от участниците се наблюдаваше усещане за безнадеждност, което пролича в някои от експозетата – търсеше се подкрепа от консултантски фирми, ИРМИ или някой друг „отвън“.

Пето, предприемаческите инициативи тепърва ще се развиват, а установените такива бележат все по-добри резултати, като разширяват и своя обхват и популярност. Също така положителното е, че дейностите свързани със сдружаване са много успешни и могат да служат като добри примери за последващи инициативи.

Шесто, връзките между бизнеса и образованието се осъществяват предимно на ниво „университет“, докато при гимназиалното образование отношенията са доста по-трудни.

Седмо, представителите на властта създадоха впечатлението, че не желаят или чакат някой друг да поеме инициативата за предотвратяването на потенциалната криза в образованието, което в дългосрочен план може да има сериозни негативни последици върху региона.

Осмо, представянето на възможностите на оперативните програми и водено от общностите местно развитие, свързан с прилагането на подхода „от долу-нагоре“ предизвика слаб интерес у участниците, което може да се дължи на липсата на вяра, че сами могат да си помогнат или прекаления индивидуализъм.

Девето, според участниците сериозен проблем е мотивацията на младите да работят, като тук дебатите бяха свързани както с възнаграждението (очакванията за голяма заплата), така и с липсата им на трудови навици, които не се придобиват в училище и/или университета.

4. ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЗА НАДГРАЖДАНЕ НА РЕЗУЛТАТИТЕ

С оглед развитието на дискусиата в регионалния форум и предложенията направени от участниците, предварителната работна среща и възможностите, с които разполага ИРМИ могат да се отправят следните препоръки за надграждане на резултатите, като проекти:

- Насърчаване и осигуряване на помощ при написването на план (стратегия) с анализ на нуждите на бизнеса от кадри и какви точни промени в учебните програми са необходими, за да може средното-специално образование да „произвежда“ качествени кадри;
- Подкрепа за създаване на общ център на професионална квалификация, който да обслужва нуждите на района, но в управлението му да участват местните компании;
- Разработване на дизайн на масиран образователен проект в региона, който да обхваща различни целеви групи с цел стимулиране на предприемачеството и насочване към практическите (техническите) умения;
- Продължаване на формата на регионални форуми, в които всички страни да могат да дискутират бъдещето на района и решенията на проблемите, пред които е изправен

При избора на подход, които включва последваща фокусирана дискусия върху регионално значими теми могат да бъдат очертани следните направления:

- Връзка между образование и бизнес;
- Връзка между образование и местна власт;
- Дискусия върху това как местния бизнес да се обедини и да създаде собствен център за професионално обучение.

5. ПОДБОР НА УЧАСТНИЦИ ЗА ПРОДЪЛЖАВАНЕ НА РАБОТАТА ПО ПРОЕКТА

С оглед активността на хората, участвали във форума, е целесъобразно на следващ етап да бъдат поканени следните участници:

- Орлин Димитров - „ПЛ Контрол“ ООД;
- Диана Андреева - Сдружение „Деветашко плато“;
- Велислава Чилингирова - Сдружение „Деветашко плато“;
- Йоанна Данчева - Start It Smart;
- Калин Василев - Търново RUNS;

- Камелия Джанабетска - Фондация „Партньори за устойчиво развитие“;
- Венета Христова - Великотърновски университет;
- Николай Дачев - „ПРОНИ“ ЕООД, Габрово;
- Ралица Попова - Сдружение „Знание“
- Арх. Силвия Средкова - Община Ловеч;
- Мая Кръстева - Регионален ресурсен център за култура „Фабриката“;
- Георги Терзийски - Областна Администрация – Ловеч;
- Даря Заричинова - Тур клуб Ремарк;
- Проф. Тошко Ненов - ТУ Габрово.

При прецизиране на темите/проектите, по които ще се работи на следващия етап следва предложените участници да бъдат отново прегледани и осъвременени.